

Bizkarroien azken erresumak

Egun hamar monarkia daude indarrean Europan. Botere politikoa galduta ere, herritarrek oraindik garesti ordaintzen dituzte errege-familiak, eta krisialdi betean, errepublika sekula baino tentagarriagoa da. XX. mendean abolitutako monarkiei begiratu diegu, XXI. mendean abolituko direnen itxaropenez.

| NAGORE IRAZUSTABARRENA |

HERMITAGE MUSEUM

Nikolas II.a Errusiakoa eta bere familia. Tsarrak 1917an abdikatu zuen, baina hala ere sobietar iraultzaileek familia osoa hil zuten 1918an. Handik aurrera, Europako sistema monarkikoak abolitzerakoan ez zituzten errege-familiako kideak hilko. Eta Frantzian gillotinak abiatutako bidea hor amaitu zen. Azken bi abolizioak plebiszitu bidez erabaki ziren.

XX. MENDEAREN HASIERAN, Erresuma Batuko Viktoria I.a erregina (1819-1901) hil zenean, monarkiak Europako mapa ia osoa estaltzen zuen. Soilik hiru errepublika zeuden orduan kontinentean: Frantzia, Suitza eta San Marino-ko estatu koskorra. XX. mendea amaitzean hamar monarkia baino ez ziren geratzen (gaur egun indarrean dauden berberak): Belgika, Danimarka, Erresuma Batua, Espainia, Herbehereak, Liechtenstein, Luxenburgoko, Monako, Norvegia eta Suedia.

Portugalgoa izan zen XX. mendean erori zen lehen monarkia. Zenbait eskandalo politiko eta finantzario medio, eta kolonietan jasandako porrotek bultzatuta, monarkia portugaldarren prestigioak nabarmen egin zuen behera XIX. mendearen azken urteetan. 1908ko otsailaren lehenean, errepublikazaleek Karlos I.a erregea eta printze erregegaia hil zituzten Lisboako kaleetan. Erregearen bigarren seme Manuel II.ak hartu zuen tronua orduan. 1910eko urriaren 4a bitartean erreinatu zuen,

EUROPAKO MONARKIAK

CASAREAL.ES

Franco hil eta bi egunera, 1975eko azaroaren 22an Juan Karlos I.a Espainiako errege izendatu zuten. Borboiek bi aldiz galdu dute Espainiako tronua, eta bitan berreskuratu.

iraultzak errepublika aldarrikatu eta erregea Ingalaterrara ihes egitera behartu zuen arte.

Lehen Mundu Gerra errepublikarra

Gerra Handiak eman zien ordurarteko kolperik handiena errege familia europarrei. 1918an Errusia, Alemania, Austria, Finlandia, Estonia, Letonia, Lituania, Montenegro... errepublika bihurtu ziren.

Frantziako edo Portugalgo iraultza errepublikazaleetan bezala, sobietar iraultzaileek ere monarkia zirt edo zart ezabatu zuten, errege familiako kideak hilez. XIX. mendearan amaieran erregimen tsarista nahiko ahuldua zegoen berez. 1904-1905ean Japoniarren aurkako porrotak tsarrentzako arazoak areagotu zituen, eta Lehen Mundu Gerrak herritarren eragindako sufrimenduak kitoa eman zion Romanov dinastiari. 1917ko martxoan iraultzak tsarra abdikatzera behartu zuen, baina hurrengo urtean familiako kide guztiak tiroz hil zituzten, badaezpada —eta hala ere, Anastasia printzesa bizirik zegoeneko mitoak bizirik iraun du urte askotan—.

Ezkerrean, Gillen II.a, alemaniar inperioko azken kaiserra. Eskuinean, Hunberto II.a Italiako Monarkia-Errepublika erreferendumean bozkatzeko, 1946ko ekainean.

Zenbait herrialdetan batasun nazionalaren sinbolo moduan erabili izan dituzte, nazionalismo arazo konplexuak dituzten estatuetan

Alemaniar errepublika. Alemaniaren inperioa 1871n sortu zen, Prusiaren hegemoniapean, eta lau hamarkadatan munduko potentzia nagusietakoa izan. Baina gerra galtzeko iraultza ekarri zuen, eta iraultzak Gillen II.a kaiserraren abdikazioa. Haren familiak Hohenzollern etxeak Erdi Arotik ordurarte erreinatu zuen Brandenburg-Prusian. Eta erregimen inperiala desagiteak ez zion soilik kaiserrari eragin; inperioko 22 errege, duke handiak, dukeak eta printzek galdu zuten tronua 1918an.

Espainiako Borboi tematiak

Frantziako Borboiek burua galtzeko joera dutela dirudi. Luis XVI.ak gillotinan galdu zuen, eta Frantziako monarkiazale apurantzak haren oinordeko izan beharko lukeen Cadizko eta Anjouko duke Alfontso eski istripu batean, 1793an. Espainiako Borboiek, aldiz, itzultzeko joera dute. Espainiako Borboiak dira tronua bi aldiz galdu eta bitan berreskuratu duten bakarrak. Espainiako Lehen Errepublika 1873an aldarrikatu zen, baina hurrengo urtean Alfontso XII.a Borboikoak jantzi zuen koroa. 1931n aldarrikatu zen errepublika bigarrenez. Alfontso XIII.a abdikatu gabe joan zen erbestera. Franco hil eta gero, ustezko demokrazia-rako bidean, Espainian monarkia berrezarri zen, eta diktadoreak oinordeko izendatutako Juan Karlos jarri zuten tronuan.

Eta berriro gerra...

Bigarren Mundu Gerrak ere uholde errepublikazalea ekarri zuen Europara, Lehenak baino modu apalagoan egin arren. Gerra amaitzean

CLAUDIO OLIVERO

Beste Urdangarin batzuk

1976AN HERBEHEREETAKO BERNHARD PRINTZEAK (Beatrix I.a egungo erreginaren aitak) 1,1 milioi dolarreko komisioa jaso omen zuen herrialde horretako aireko indarrak Lockheed konpainiaren hegazkinak erosiko zituela ziurtatzearen truke. Haren emazte eta orduko erregina Juliana I.ak abdikatzeko mehatxua bota zuen eta hala lortu zuen senarra ez epaitzea eta eskandalua isilaraztea.

2009an Beatrixen ahizpári, Kristina printzesari egokitu zitzaion egunkarietako titularrak betetzea. Kristina Orange-Nassauk zergak saihesten zituen Guernsey zerga paradisuko sozietateen bidez arituta. Afera argitaratu zenean, printzesak Herbehereetako sozietate batera transferitu zituen jarduerak eta, horrenbestez, berriro ere, delitua epaitegietatik pasa gabe geratu zen.

Alboko erresuman, Alberto II.a Belgikakoaren seme Laurentek piztu zuen eskandalua. Etxean egindako lanengatik 15.000 euro ordaindu behar zituen eta faktura Errege Armadari sartzen saiatu zen —urtero Estatuak ordaintzen dion 300.000 euroko diru saria ez da nahikoa, nonbait—. Aitak publikoki barkamena eskatu zuen eta, horri esker, epaileek ezikusiarena egin zuten.

Erresuma Batuan “bihotzeko” eskandaluek oihartzun handiagoa izan arren, diru edo zerga delituak erabat estaltzea ez dute lortzen. Elisabet II.a erreginak 1992. urtea annus horribilis gisa definitu zuen: Diana eta Karlosten arteko liskarrak, Windsor jauregian izandako sutea... Eta iritzi publikoa errege finantzak

zalantzan jartzen hasi zen. 1993an, erreginak lehenengoz ordaindu zuen errentaren gaineko zerga. Baina errainek ez zioten asko lagundu errege familiaren irudia hobetzen: Eduardo printzearen emazte eta Wessexeko kondesa Sophie Rhys-Jonesek noblezia titulua bere enpresarentzako bezeroak erakartzeko erabiltzen harrapatu zuten, eta beste horrenbeste egin zuen Sarah Ferguson Yorkeko dukesak.

Azken eskandalu zantzua Eskandinaviatik etorri da. Berriki, *Aftonbladet* egunkari suediarrek Chris O'Neill enpresaburua izan du jomuga. Suediako Magdalena printzesaren senargaia Noster Capital enpresaren jabe da, eta egunkariaren arabera, enpresaren egoitzak Kaiman uharteetako eta Delawareko paradisu fiskaletan daude, zergak saihestu ahal izateko.

Bikoteak iragarri du 2103an ezkonduko direla, beraz, O'Neill ez da oraindik ofizialki errege familiako kidea, baina dagoeneko egunkariaren akusazioak gezurtatzeko adierazpenak egin izan behar ditu. Eta gainera, Suedian negoziarik ez duela egingo agindu du, “faborritismo susmoak saihesteko”. Zauria egin baino lehen sendatzen saiatzeko nahikoa susmargarria dirudi, bada.

Urdangarin eta enparauak sagar ustel bakanak direla saltzen ahalegintzen diren arren, eskandalu hauek guztiak icebergaren tontorra baino ez direla dirudi, eta izozmendiaren zatirik handiena ezkutuan gordetzen dutela lege immunitatearen eta mendeetan arpilatzen metatu duten esperientziaren laguntzaz.

Herbehereetako Bernhard printzeari (1911-2004) milioi dolarretik gorako komisioa ordaindu zion Lockheed hegazkin enpresak.

ANP

ZIENTZIA
IRAKURLE
ORORENTZAT

Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara Zerbitzuak 2003an abiarazitako ekimena da ZIO (Zientzia Irakurle Orentzat). Bizkaiko Foru Aldundiaren laguntzari esker urterik urte osatuz doa ZIO bilduma. Zientziara hurbiltzeko liburu erakargarri eta erabilgarriak eskainiz, euskara eta jakintza uztarturik jartzen dira edonoren esku.

BIZKAIA BIZIA

Tronurik gabeko printzesen bizkarroikeria: Irene Greziakoa

HERRIALDE BATEKO MONARKIA ABOLITZEA ez du esan nahi errege familiak pribilegio guztiak galtzen dituenik. Aitzitik, haien arteko odol loturak medio, oraindik indarrean dauden gortean parasitatzeko aukera izan ohi dute. Horren adibide da Irene Greziakoa eta Danimarkakoa, Konstantino II.a Greziako errege kargugabetuaren arreba, Sofia Espainiakoaren ahizpa. Eta adibide gisa aukeratu dugu, hain zuzen, prentsak Irene deskribatzeko erabili ohi dituen adjektiboengatik: “desberdina”, “errebeldea”, “karitatetsua”, “hippya”...

Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glücksburg etxeko printzesa 1967an joan zen erbestera, familiarekin batera, 1993an 900.000 euro jaso zituen “kalte-ordaintan”, Europako Giza Eskubideen Gorteak errege familiak Grezian zituen ondasunak bahitu izana legez kanpokoa izan zela erabaki zuenean. Kopuru horren zati bat musikari gazteentzako bekatara bideratu zuen; obra on hori behintzat onartuko diogu, Irene “desberdin” egiten duten beste daturen baten faltan.

Mundo en Armonía fundazioaren sortzaile eta presidente, erakunde horren izenean inoizko proiektu

IVAN MACKINOVICH

Irene Greziakoa 1942an jaio zen Lurmutur Hirian. 1981etik aurrera Madrilgo Zarzuela Jauregian bizi da, Espainiako errege familiararen egoitzan, musutruk.

tu tamalgarrienetakoa abiatu zuen. Indian egonaldi luzeak egin ohi ditu eta, hala, bertako kultura asko maite eta ederki ezagutzen omen du. Omen. Herrialde horretako elikadura arazoek sentiberatuta, Indiara esne behiak bidaltzea erabaki zuen. Baina esne kuoten araudia medio, Europar Batasunak behiak bizi-rik esportatzea debekatu zion fundazioari. Eta horrenbestez, behiak sakratuak diren herrialdera hildako animalia andana bidali zuen printzesa solidarioak. Gutxienez fundazioaren egoitza lortzen ez zuen diru galerarik izan. Proiektu iraingarria kudeatzeko Alfonso Escámez Banco central Hispanoko presidente ohiak bulego bat utzi zion –Escámezi “erregearen bankaria” esaten zioten–.

Etxebizitzan ere Irenek ez du gastu handirik, jauregi batean bizi arren. 1981ean ama hil zitzaionetik Madrilgo Zarzuelan bizi da, ahiz-

parekin batera, alokairurik ordaindu gabe –edo, hobe esanda, herritarrek ordainduta–. Eta Espainian legalki inolako titulurik ez badagokio ere, praktikan “Bero-rren Errege Gorentasuna” tratamendua ematen zaio printzesa “xumeari”.

Islandia, Jugoslavia eta Albania monarkiatik errepublikara igaro ziren, baita Italia ere.

Italia 1861ean izendatu zuten erresuma ofizialki, Saboiako etxeak penintsulako lurraldeak bateratu zituenen. Benito Mussoliniren diktadurak (1922-1943) instituzio monarkikoa errespetatu zuen, baina Bigarren Mundu Gerrako porrota zama handiegia izan zen koroaren prestigioarentzat. Dinastia salbatzeko azken ahaleginean, 1900dik errege izandako Viktor Manuel III.ak Hunberto II.a semearen alde abdikatu zuen 1946ko maiatzaren 9an. Ekainaren 13an, herritar gehienek monarkiaren aurka bozkatu ondoren, Hunberto II.ak Italiatik alde egin zuen.

XX. mendean erori zen azken erregimen monarkikoa Greziakoa izan zen. 1967ko abenduan batzorde militar batek Konstantino II.a herrialdea uztera behartu zuen. Batzordeak plebiszitu batera deitu zituen

XX. mendean erori zen azken erregimen monarkikoa Greziakoa izan zen. Konstantino II.a herrialdea uztera behartu ostean, herritarrek monarkiaren aurka bozkatu zuten 1973an

herritarrak 1973an, eta hauek monarkiaren aurka bozkatu zuten. Errege-familiak bost urte zeramatzan erbestean, baina orduantxe aldarrikatu zen errepublika Grezian.

Errepublika lortzeko formula

Esan bezala, Europan hamar monarkiek iraun dute gaurdaino (horietatik hiru eragin gutxiko printzerri txikiak badira ere: Liechtestein, Luxenburgo eta Monako). Hamar herrialde horiek monarkia demokratikotzat jotzen dute beren sistema, monarkia eta demokrazia guz-

Iragan urrian ospatu zen Europako azken errege ezkontza. Luxenburgoko printze-printzesak ezkondu ziren, eta Europako errege familia guztiak bildu ziren aitzakia horrekin. Xehetasun guztiak *couché* paperean argitaratu ziren ondorengo egunetan. Espainiako *iHola!* aldizkariak ezkongaien eta Europako zenbait printzesen argazkiak ipini zituen azalean. Titularraren azpian testu hau ipini zuten: "Tiara, bitxi eta burugainekoen desfile harrigarria, printzesen bilkura bikainean". Krisiak herritarrek gogor jotzen dituen honetan, ez al da iraingarria?

tiz bateraezinak direla ahaztuta. Monarkia, definizioz, instituzio erabat antidemokratikoa da, egungo errege-erreginen funtzioa geroz eta lausoagoa izan arren. Monarkia absolutisten garaia aspaldi pasa zen Europan, eta errege-erreginen botere politikoa murriztuz joan da. Zenbait herrialdetan batasun nazionalaren sinbolo moduan erabili nahi izan dituzte monarkak, nazionalismo arazo konplexuak dituzten estatuetan, bereziki: Espainia, Erresuma Batua, Belgika... baina helburua betetzen dutenik ezin esan. Bestela, ordezkari diplomatiko edo protokolo figura hutsera mugatzen da monarkien funtzioa. Eta ezer gutxi egiteko, oso garesti ateratzen dira.

Atzera begira, monarkia abolitzeko formula nahiko sinplea behin eta berriro errepikatu dela ikus daiteke: herritarren sufrimenduak (gerrak, krisialdiak...) eta monarken luxu eta pribilegio abusuak monarkia, definizioz, antidemokratikoa izateaz gain, luxuen eta pribilegioen abusuak ere bada) bat egiten dutenean errepublika ate joka dator. Hala gertatu zen Frantziako Iraultzan: uzta txarrek eta kudeaketa kaxkarrak gosea eta sufrimendua ekarri zieten herritarrei, Versailleseko gortean gehiegikeria nagusi zen artean. Eta egun antzeko egoeran egon gaitezke: krisialdi ekonomikotik ezin irten dabiltzala, herritarrek instituzio anakroniko, absurdu, garestia

Monarkia abolitzeko formula nahiko sinplea behin eta berriro errepikatu da: herritarren sufrimenduak eta monarken pribilegio abusuak bat egiten dutenean errepublika ate joka dator

ordaindu behar dute. Eta errege-erreginei kontuak eskatzen hasi dira.

Joan den udan *The Washington Post* egunkariak Europako monarkiak gogor kritikatu zituen. Eta datu interesgarriak eman zituen errege-familiak nolako dirutza xahutzen duten jakiteko. Egunkari estatubatuarren arabera, Herbehereetako monarkia 48,5 milioi dolar kostatzen da urtean, eta Erresuma Batukoa 47 milioi. Zifra ofizialek diote Espainiako errege-familia mantentzea 11 eta 12,3 milioi dolar artean kostatzen zaigula, besteak beste, Hego Euskal Herriko herritarroi. Baina *The Washington Post*ek zalantzan jartzen du kopurua. Errege-familiaren gastuak beste sail batzuetara bideratzen direla dio, hala nola Defentsa Ministeriora edo goi karguen segurtasunerako aurrekontura.

Non dago amildegia?

Beraz, badirudi egungo egoerak aboliziotik gertuago jar ditzakeela Europako azken monarkiak. Baina, amildegitik zer distantziara daude? Espainiakoa, adibidez, modu arrisku-tsuan hurbiltzen ari da azkenaldian, Noos auziari, erregearen osasun arazoei edo Botswana-ko elefanteei esker. Erresuma Batukoari aldiz, badirudi iazko errege ezkontzak eta Kate Middletonen haurdunaldiak arnasa eman diotela; prentsa arrosa monarkiaren aliatu fidela da.

Azken 40 urteetan ez da monarkiarik abolitu Europan. Gilotinarekin hasi zena, erreferendum bidez erabaki da azken aldietan. Datozen urteetan beste koroaren bat erortzen ikusiko al dugu? Eta zer formula erabiliko da azken bultzadatxo emateko? ■

